

Programový dokument Programů sociální integrace společnosti Člověk v tísni

I. Z čeho vycházíme

Úvod

Programy sociální integrace (PSI) společnosti Člověk v tísni sdružují všechny aktivity společnosti, které v České republice směřují k tvorbě a podpoře integračních opatření ve vztahu k sociálně vyloučeným populacím, zejména program POLIS, Terénní programy a program Varianty.

Závažným celospolečenským problémem České republiky, kterým se Programy sociální integrace zabývají, je situace nejchudších lidí a rodin, žijících dlouhodobě v závislosti na státním systému sociální ochrany, v podmínkách špatného bydlení, často v rámci izolovaných chudinských městských enkláv, v izolaci od společenských institucí, které jsou k dispozici většině obyvatel země, bez znalosti svých práv a bez faktické možnosti je hájit, a bez perspektivy zlepšení této situace. Velká část těchto lidí jsou Romové, což ovlivňuje jak jejich vlastní situaci, tak možnosti veřejných institucí tuto situaci měnit.

Rozměr problému

Není známo, kolik občanů ČR se v této situaci nachází. Podle poznatků společnosti Člověk v tísni se může jednat o několik desítek tisíc osob. Zatímco v některých obcích tento problém neexistuje nebo se nezhoršuje, v mnoha obcích ČR chudinské městské enklávy s romskou etnickou nálepkou nově vznikají a staré se rozrůstají. Nejchudší, zejména romské rodiny jsou vytěsňovány ze současného, mnohdy již substandardního bydlení, a nuceny stěhovat se jinam, do ještě méně vyhovujících podmínek, nebo se ocitají zcela bez domova. Počet lidí a rodin, žijících v popsané situaci, tedy může růst.

Etnický problém?

Problém je veřejnými institucemi jak na centrální, tak na místní úrovni, pojímán jako problém etnické skupiny Romů, což vede k nesprávným závěrům a opatřením. Podle zkušenosti PSI se jedná o problém pouze části romské populace, a romství sociálně vyloučených v ní vystupuje jen jako jeden z faktorů. Etnické kolektivní pojetí zastírá fakt, že se jedná o problém jednotlivých lidí a rodin, k nimž je třeba přistupovat individuálně, a že jde o problém lokální povahy, který není možné řešit pouze plošně a z centra.

Diskriminace

Jedním z faktorů, které způsobují a dále zhoršují popsanou situaci, je diskriminace na základě připsané etnicity. Jde o diskriminaci zejména v oblasti bydlení - sestěhovávání na etnickém základě, na pracovním trhu, v přístupu veřejných institucí. I mnohá opatření, která nejsou původně míněna jako přímo diskriminační, vedou k segregaci.

Adaptace

Sociálně vyloučení se na své životní podmínky adaptují specifickým jednáním a životními strategiemi, které k jejich vyloučení dále přispívají a ztěžují možnost ho zmírňovat, nebo přímo vedou ke konfliktům a problémům v soužití v rámci společenství občanů. Tento obecný rys je však možné překonávat jen individuálním přístupem, protože sestává z jednání a motivací jednotlivých lidí. Zobecnující přístup vede k neefektivním řešením a k diskriminaci.

Role obcí

Hlavní potenciál k zastavení tohoto vývoje nebo ke zlepšení stavu leží v pravomocích obcí. Obce, které se snaží tento problém konstruktivně regulovat, se ale potýkají s nedostatkem potřebných informací a prostředků.

Chybí preventivní sociální práce

Možné preventivní postupy jsou málo využívány. Chybí síť adekvátních sociálních služeb. Terénní sociální práce, která je ve starých státech Evropské unie povinným minimem boje proti sociálnímu vyloučení, se v Česku vesměs neprovozuje. Tam, kde se provozuje, je na ni nahlíženo jako na nadstandard, navíc obvykle není vřazena do systému sociální pomoci adekvátním způsobem. Chybí zejména koordinace TSP a ostatních úředníků odborů, vedení a supervize TSP, a rovněž kontinuální dozdělávání TSP.

Sociální odbory a odbory sociálně – právní ochrany dítěte často nemají potřebné kapacity, aby mohly s potřebnými rodinami a jednotlivci individuálně a vstřícně spolupracovat na řešení jejich problémů.

Nekoordinovanost aktivit

Instituce a subjekty, které pracují na poli sociální politiky, nebo ji svým konáním ovlivňují, jsou často málo propojeny, ne vždy působí synergicky a někdy se v přístupech dokonce ruší. Aktivity, které by na místní úrovni měly přispět k zmírnění problému, jsou často nepropojené, neúplné a logicky nenavazují.

Centrální orgány státní správy, zejména vláda ČR, také uplatňují na tomto poli nedostatečně koordinovanou politiku. Jednotlivé aspekty problému (jako zaměstnanost, sociální dávky, sociální služby, vzdělání, bydlení) jsou zohledněny v jednotlivých resortních politikách, ve kterých ale mají přiřazenou malou prioritu. Resortní přístupy nejsou dostatečně propojeny.

II. Co děláme

Programy sociální integrace se snaží vyvíjet a zavádět praxe a přístupy, které jsou odpovědí na shora zmíněné potřeby; potřebu kvalitní sociální práce, potřebu kvalitních informací a poradenství a konstruktivních politik a přístupů pro obce, které problém řeší, a potřebu plánovat, propojovat a koordinovat užitečné přístupy a aktivity na místní – obecní – úrovni. PSI spojují sociální služby, vzdělávání a poradenství a koordinaci v oblasti

komunitního rozvoje v obcích, kde působí, s cílem přispět ke zmírnění problému sociálního vyloučení – zejména, i když ne výhradně – nejchudších romských populací.

... pro koho...

PSI nabízejí partnerský vztah, informace, poradenství a účast při plánování a koordinaci inkluzivních politik **obcím**, ve kterých působí. PSI nabízejí komplex služeb terénní sociální práce občanům těchto obcí.

Klienty terénní sociální práce, provozované Terénními programy ČvT ve 13 obcích - 20 lokalitách v ČR, jsou lidé se specifickými potřebami, které vyplývají z jejich sociální a ekonomické situace (viz bod I/1). Většina z nich jsou Romové.

- Nabídka vzdělávacích služeb a poradenství v oblasti komunitního rozvoje je určena pracovníkům a zástupcům veřejných institucí, kteří jsou v kontaktu se sociálně vyloučenými a mají vliv na jejich situaci. Jsou to pracovníci Úřadů práce, pracovníci obecních úřadů, škol a vzdělávacích institucí, Policie ČR a obecní policie, zastupitelé a další volení zástupci obcí, pracovníci neziskových organizací, zaměstnavatelé a další.

- Snahou PSI je také poskytovat informace a podněty institucím a jednotlivcům, které vytvářejí koncepce sociálních politik regionů a sociálního systému ČR, koncepce integrace Romů do společnosti, a také odborné veřejnosti, která vstupuje do debaty o sociální politice v ČR. PSI nabízejí své informace a zkušenosti ke spolupráci subjektům státní správy, které se problémem sociálního vyloučení českých Romů zabývají, zejména Radě vlády pro záležitosti romské komunity, Ministerstvu práce a sociálních věcí a dalším institucím.

...jak...

Služba terénní sociální práce podléhá pravidlům (standardům), která chrání jak práva klienta, tak integritu sociálního pracovníka, a jsou předpokladem pro kvalitní a efektivní průběh spolupráce s klientem. Klient spolupracuje se sociálním pracovníkem na základě kontraktu, tedy dobrovolnosti, je veden k samostatnosti, ke strukturovanému přístupu k věci, k převzetí zodpovědnosti za vlastní problémy a k tomu, aby se je učil řešit sám. S lidmi, kteří porušují dohodu, jednají neeticky nebo protiprávně, nebo nemají skutečný zájem své problémy řešit, sociální pracovníci nepracují. Terénní sociální práce nemůže plnit represivní nebo „převýchovné“ funkce. Sociální pracovníci zastupují zájmy klienta, pokud tyto nejsou v rozporu se zákony České republiky a s dobrými mravíky. Součástí terénní sociální práce je bezplatné právní poradenství a v případě potřeby právní zastoupení.

PSI nabízejí poradenství a partnerství obcím, resp. jejich voleným zástupcům a pracovníkům obecních úřadů.

- prostředkují institucím expertní znalost podmínek života v sociálním vyloučení, pomáhají vytvářet preventivní opatření

- pomáhají propojovat instituce a jejich činnosti, které zasahují do situace sociálně slabých lidí tak, aby působily synergicky a tvořily efektivní místní síť aktivit, přístupů a služeb.
- pořádají praktické a na terénní zkušenosti založené kurzy a semináře o sociálním vyloučení a možnostech jeho zmírňování a předcházení
- podílejí se na tvorbě místních plánů sociálních politik ve spolupráci se samosprávami
- vytvářejí či se podílejí na tvorbě interkulturně příznivých vzdělávacích programů pro školy a výchovné instituce s ohledem na sociálně - demografickou skladbu žactva a specifické potřeby sociokulturně znevýhodněných žáků, studentů a jejich rodičů
- podporují efektivní nediskriminační opatření na trhu práce (podpora a výběr vhodných rekvalifikačních kursů, aj.)

III. Principy, které podporujeme na úrovni vládní politiky

Podporu místním partnerstvím

Posílení principu partnerství mezi vládou, regiony, obcemi, neziskovými organizacemi, které poskytují služby cílové skupině, a občanskými iniciativami.

K problému sociálního vyloučení mají nejbližší samotné obce, které potřebují dobré podmínky a podporu pro vlastní konstruktivní a zodpovědnou sociální politiku.

Provázanost aktivit

Podporu komplexních, kvalifikovaných a provázaných aktivit - v oblasti sociálních služeb, vzdělávání, aktivní politiky zaměstnanosti, rozvoje bydlení pro domácnosti s nízkým příjmem - na lokální úrovni, které se navzájem logicky doplňují a posilují.

Finanční prostředky nechtě jsou poskytovány na místní a regionální projekty, které splňují tato kritéria.

Informovanost

Státní politika v této oblasti nechtě je založena na kvalitních informacích. Tyto jsou již dnes dostupné, ale nejsou dostatečně využívány.

Individuální přístup a občanský princip

Praxe veřejné správy, zejména orgánů obecních úřadů, pracujících v přenesené působnosti (sociální odborů, OSPOD) se musí zakládat na individuálním, ne-etnizujícím a k potřebám citlivém přístupu k občanům. Skrytě nebo otevřeně diskriminující praxe musí být postihována.

Personál veřejných institucí nechtě je systematicky vzděláván v práci s občany se specifickými potřebami a jejich práce nechtě je supervidována. Činnost veřejné správy nechtě je doplněna nabídkou sociální práce, nezávislé na obci a státu.